

MOGUĆNOSTI USPOSTAVLJANJA VAKUFA U EVROPSKOJ UNIJI

Prof. dr. Fikret KARČIĆ

Sažetak

Tekst tretira pravni status vakufskih objekata u zemljama Evropske Unije. Autor ističe i bitnu razliku između vakufskih objekata namijenjenih vjerskim svrhama i vakufskih objekata koji služe opštekorisnim ciljevima. Citirajući neke odredbe iz modela Zakona o fondacijama koje služe javnoj svrsi, autor nam ukazuje na stepen sličnosti između fondacija i vakufa. Na osnovu postojeće pravne regulative u zemljama Evropske Unije kroz fondacije za opštekorisne svrhe moguće je ispuniti svrhe uvakufljenja

U ovom izlaganju bavimo se pitanjem mogućnosti uspostavljanja vakufa u zemljama Evropske Unije (EU). Da bi odgovorili na ovo pitanje potrebno je početi od konstatacije da postoje različite vrste vakufa i vakufskih objekata. Za potrebe ove teme može se reći da među različitim vrstama vakufskih objekata razlikujemo one koji su namijenjeni vjerskim svrhama u užem smislu (džamije, mesdžidi, mezarja) i vakufske objekte koji služe opštekorisnim ciljevima (*vakf hajri*), kao što su obrazovni, kulturni, socijalni, karitativni i sl. Naše mišljenje je da se u zemljama EU vjerski objekti ustanovljuju prema propisima o slobodi vjere, a opštekorisni vakufi prema propisima o fondacijama.

Što se tiče prve vrste vakufskih objekata, u zemljama EU ne postoje jedinstveni propisi koji se tiču religije. Regulisanje odnosa religijskih zajednica i države je u nadležnosti pojedinih država članica, tako da tu situacija varira od države do države. Međutim, u pogledu regulisanja slobode religije, postoji zajedničko normativno jezgro koje čini Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda od 4.11.1950., čiji član 9 reguliše ovu materiju. Ova konvencija zajedno sa Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima od 16.12.1966. (čl.18) i Univerzalnom deklaracijom o pravima čovjeka od 10.12.1948 (čl.18) predstavlja osnovni izvor regulisanja slobode iskazivanja religije u zemljama EU. Izgradnja objekata za vjerske obrede smatra se, prema tumačenju ovih akata, sastavnim dijelom iskazivanja religije putem obreda (*worship*). O tome kakav status imaju ovi objekti prema građanskom pravu pojedinih članica EU tema je za posebnu analizu.

Što se tiče opštekorisnih vakufa, oni se mogu uspostavljati u formi fondacija koje služe za javnu korist (*public benefit foundation*). Ove fondacije u zemljama EU predstavljaju veoma veliki potencijal. Prema podacima Evropskog centra za fondacije ima ih oko 110 000 ili 4 fondacije na 10 000 stanovnika. Oko 43% ovih fondacija je uspostavljeno nakon 1990-tih. One troše između 83 i 150 biliona eura godišnje i zapošljavaju između 750 000 i milion ljudi u zemljama EU. (<http://www.efc.be>, pristupljeno 14.05.2011). Ovaj sektor bi se mogao dalje obogatiti opštekorisnim vakufima koji bi imali pravnu formu fondacije koja služi javnoj koristi.

Kakav bi bio pravni status takvih fondacija može se vidjeti iz Modela zakona za fondacije koje služe javnoj koristi u Evropi (*Model Law for Public Benefit Foundations in Europe*) koji je izradio Evropski centar za fondacije maja 2003. (<http://www.efc.be>, pristupljeno 14.05.2011). Osnovni koncepti u ovom dokumentu su sljedeći.

"Fondacija koja služi javnoj koristi" je ona koja je ustanovljena nezavisno, koja posjeduje tijelo upravljanja, ima na raspolaganju vrijednosti i/ili prihode, u formi zadužbine ili ne, koji su neopozivo stavljeni za ciljeve javne koristi. (čl.1)

"Javna korist" je ako fondacija služi (a) javnom interesu u globalu na domaćem i/ili međunarodnom nivou i (b) ako njeni ciljevi uključuju, ali nisu ograničeni na, promovisanje javnog interesa u jednom od nabrojanih područja kao što su: umjetnost, kultura i historijski spomenici; pomoć i zaštita hendikepiranih osoba; pomoć izbjeglicama i imigrantima; građanska ili ljudska prava; međunarodni i domaći razvoj, ekologija i zaštita okoline; obrazovanje, obučavanje i prosvjećivanje; uklanjanje diskriminacije koja se zasniva na rasi, etničkoj pripadnosti, religiji, hendikepiranosti ili bilo kojoj drugoj zakonom zabranjenoj formi diskriminacije; zdravlje i medicinska zaštita; humanitarna pomoć; evropsko i međunarodno razumijevanje; borba protiv siromaštva; zaštita i podrška djeci i omladini; zaštita i briga o životinjama; nauka; društvena kohezija, uključujući i poštovanje manjina; društveni i ekonomski razvoj; društveno blagostanje; sport i amaterska atletika i bilo koja druga svrha koja se vremenom označi kao javna korist. (čl.2)

Fondacija ima svojstvo pravnog lica. (čl.3)
Ima pravo da ima u vlasništvu pokretnu i nepokretnu imovinu i da prima poklone svake vrste iz zakonitih izvora. (čl.4)

Fondacija se formira notarskim aktom, *trustom*, ili aktom posljednje volje fizičkih, pravnih lica i javnih tijela. (čl.5) Pošto se ovdje navodi da se fondacija može ustanoviti *trustom*, to ćemo se na ovom mjestu ukratko osvrnuti na ovaj institut anglo-američkog prava.

Trust se u anglo-američkom pravu definiše kao "pravni posao putem koga jedno lice daje drugom licu stvarno ili lično vlasništvo radi korištenja za račun grupe lica ili opšte javnosti"

([http:// legal dictionary.thefreedictionary/](http://legal.dictionary.thefreedictionary/)). Ima više vrsta *trustova* a jedan od njih je "dobrotvorni" (*charitable*) ili javni (*public*) *trust*.

Da bi bio valjan dobrotvorni *trust* mora da ispunji neke uslove kao što su: osnivač mora imati namjeru da ustanovi *trust* ove vrste; mora postojati lice koje će upravljati *trustom*; *trust* se mora sastojati od stvari ili imovine; dobrotvorni cilj mora biti izričito naveden, kao i korisnici. Prilikom registracije sud ispituje da li su ovi uslovi ispunjeni. Zakoni u zapadnim zemljama posebno favorizuju dobrotvorne ili javne *trustove*. (Vidi, Parker and Melows, "The Modern Law of Trusts", London: Sweet & Maxwell, 2008, 486-509).

Fondacija ima svoj statut koji uključuje: ime fondacije; navođenje javne koristi kojoj služi; adresu kancelarije fondacije; uslove prihvatanja, isključenja i razrješenja članova organa upravljanja; prava i obaveze članova organa upravljanja; postupak promjene statuta; raspodjelu imovine fondacije u slučaju prestanka rada, te pravila koja se tiču sazivanja i vođenja sastanaka organa upravljanja. (čl.7)

Fondacija ima organ upravljanja koji se sastoji od najmanje tri člana. Ovo tijelo donosi sve odluke u pogledu administracije i vođenja poslova fondacije. (čl.9)

Fondacija djeluje transparentno i odgovorno i dužna je da čuva punu i tačnu dokumentaciju svim finansijskim transakcijama. (čl.11)

Nadzor nad radom fondacije vrši vlast kod koje je fondacijama registrovana. (čl.12)

Navođenje ovih odredaba iz Modela zakona o fondacijama koje služe javnoj koristi baca nam svjetlo na veliki stepen sličnosti između fondacija i vakufa. U ovim odredbama prepoznamo šerijatske propise o definiciji opštekorisnih vakufa, ciljevima uvakufljenja, predmetu uvakufljenja, načinu nastanka vakufa, vakufnami, muteveliji i nezaretu nad vakufima. Prema tome, smatramo da se opštekorisni vakufi mogu bez rezerve ustanovljavati u zemljama EU u formi ovih fondacija. Cilj uvakufljenja bi se na taj način postigao, a fondacija bi funkcionisala i bila šticećena pravnim sistemom zemalja članica EU.

Summary

PROSPECTS FOR ESTABLISHING THE WAQF IN COUNTRIES OF EUROPEAN UNION

Ph.D. Fikret Karcic

The text deals with the legal status of the properties of waqf in countries of European Union. Author here points out the essential difference between the properties of waqf that are intended to be used for the religious ceremonies and those properties of waqf that are intended for the public benefit. Quoting some of the decrees from the Model Law for Public Benefit Foundations, author of the article underlines the great deal of similarity between such foundations and waqf. On the bases of the existing legal regulative in the countries of European Union and through foundations for the public benefit is possible to accomplish the aims of establishing waqf.

الموجز

إمكانية تأسيس الأوقاف في الاتحاد الأوروبي

أ. د. فكريت كارتشيتش

يعالج المقال وضع المباني الوقفية في دول الاتحاد الأوروبي. ويشير الكاتب إلى فارق مهم بين المباني الوقفية المخصصة لأغراض دينية وبين المباني الوقفية ذات النفع العام. وينقل الكاتب مقتطفات من أحكام قوانين المؤسسات ذات النفع العام. ويشير بذلك إلى أوجه الشبه بين تلك المؤسسات والوقف. وبناء على النظم القانونية المطبقة في دول الاتحاد الأوروبي. فإنه يمكن الوفاء بأغراض الوقف من خلال مؤسسات النفع العام.